

Markus Dreßler (Erfurt/Almanya)

Bonn-Bad Godesberg'de 10.-11. ocakta *Alevi-Bektaşî-Kültür Enstitüsü* tarafından alevi ve bektaşî dininin sorunlarını ele alan bir sempozyum düzenlendi. Alman

Türkiye Araştırma Merkezi

ve en büyük kısmı özel teberrularca finanse edilmiş olan kongreye tanınmış araştırmacılar, Alevi dedeleri, bir Bektaşî babası ve Alevilik-Bektaşîliğe yakın yazarlar ve aydınlar katılanların arasında idi. Alman ve türk siyasetçiler de mevcut idi (almanlardan Sosyal Demokratlar ve Vertlerin temsilcileri, türklerden CHP'nin bazı üyeleri ve büyükelci Volkan Vural) şahsen katılamayanlar en azından selam mesajlarını gönderdiler (alman Sosyal Demokrat Rudolf Scharping, CHP başkanı Deniz Baykal, başbakan Mesut Yılmaz). Bu olmazsa Alevilerin seçmen olarak hem Almanya'da hem Türkiye'de ciddiye alındıklarını gösteriyor.

Alevilik tarihine dahil bazı sorunların henüz aydınlık kazanmadığı sempozyumda bir daha göz önüne sürüldü. Örneğin Alevi-Bektaşî ayrıcalığı meselesi sürekli ele alınmasına rağmen ikisinin arasındaki farklılıklar gerektiğinde aydınlatılmadı. Kendisini "Alevi-Bektaşî" sayanların çoğu her iki kavramı aynı din ya da zihniyet için kullanıyor. Bu aldırmazlığın değişik sebepleri var. Bunlardan biri Alevilerin büyük bir kısmının 16/17 yüzyılın itibaren 14. asırda kurulmuş olan heterodoks bektaşî tarikatın talebiyan kolunu zihni dinsel rehberlik ekibi olarak kabul ederlerdi. Bu ilişkiden benzer bir ibadet tarzi, büyük bir kısmı özdeş bir terminoloji ve Bektaşî tarikatın dayandığı efsanevi Hacı Bektaş Veli gibi evliyaların ortak tazmi kaynaklıyor. Buna rağmen Bektaşî ve Alevi arasında belirgin farklar var. Alevilerde kişi doğuştan itibaren bu topluluğa üyesi sayılırken topluluğuna sanki doğumla giriyor (cem birliğine girmek için özel bir nasip alma olmasına rağmen). Bektaşî tarikatine ise sadece nasip alarak girilebilir. Başka tarikatlar gibi bu tarikate 1925 yılındaki sekülerizm tedbirlerinin sonucu olarak yasaklanmıştır ve bu zamandır kamunun ötesinde gayri kanuni sanki algılanmayan bir varlığına bürünmüştür. Bugün Bektaşî ailesinden gelen ve kendini Bektaşîliğin din ve hayat anlayışına bağlı hissedenler nasip almamalarına rağmen kendilerini "Bektaşî" sayıyorlar.

Sekularizm tedbirlerinden sonra Alevilik inancının giderek azalmış bir ölçüde uygulanmasının ve nakledilmesinin sonucu olarak ve yazılı bir teslimi olmayışından Alevilerin çoğuna kendi inançları yabancı kaldı. Bonn'daki sempozyum Alevilerin dinlerini yeniden benimsemelerinin deneyimin bir sembolü olarak görülebilir. Böylece 1980'deki askeri darbeden sonra başlayan ve 90'ların başında alevi aydınların popüler ve yoğun yayınlarıyla birlikte açığa çıkan bir gelişmenin bir noktası olarak nitelenebilir. Bu tarihten itibaren bazı kişilerce pek acele kaybolmuş denilen Alevilik canlanıp yinelendi ve değişti. Bu özdeşliğin yeniden teşekkülün süreç içerisinde Aleviliğin dinsel özelliği bile söz konusudur.

"Alevi-Bektaşîliğin oluşu ve süreci" diye baş konuşmasında maruf Bektaşî araştırmacı ve kongrenin hazırlığında katkıda bulunan Alevi-Bektaşî-Kültür Enstitüsü'nün fahri başkanı Prof. Irène Melikoff Alevilik-Bektaşîliği bir "sosyal sistem" olarak niteledi - din olarak değil. Alevilik-Bektaşîlik bir din meselesi olmadığını ama "İslam'ın batini tefsiri" olduğunu söyledi.

Bektaşî tarikatine yakın sayılan Irène Melikoff'un belli olmayan bu vaziyetine karşı mevcut olan alevi ve bektaşî din adamlar Alevi-Bektaşîliğin şartsız dini anlayışlarını ortaya koydular. Prof. Melikoff tarafından dolaylı ortaya atılan Alevi-Bektaşîliğin özü üzerine bu sorusu dini otoriteliler için hiç söz konusu değildi. Maalesef bu kadar münazaunfih konular üzerine tartışmak için programın yoğunluğu nedeniyle tenefüsler haricinde yer yoktu. Bilimsel ve dinsel konuşmaların terkihi çok enteresandı. Aleviliğin ve Bektaşîliğin tarihiyle ilgili sorulara bilimsel ve dinsel temsilcilerden devamlı değişik cevap verildi. Ama her iki taraf ötekini çok saygılı bir biçimde yaklaştı. Aleviler bu bilgi alışverişinde Sünnilerin bugüne dek var olan önyargılarına karşı koymak isteyip toplumda düzelecek resmi bir şan bekliyor. Aynı zamanda Aleviler de Sünnileri sık sık umumileştirici bir gözle yargılıyorlar.

Alevilerin gelecekte dinlerini oluşturmalarında bilimsel olguları din tarihine ne denli alacaklarını tanrıbilimsel bakışta dikkatle takip edilecek. Alevi ve Bektaşîler aydınlatmaya ve bilime genelde olumlu bakıyor. Öte yandan bilimsel açıdan kabul edilemeyen özel evyalara irca edilen geleneklerin teslim edilmiş inancı var. Alevilerin bilim ve dinin bir şeyin iki değişik bakış açısı olduğunu başabaş yanyana durdurabilen bir tanrıbilimi oluşturabileceğini ya da dinsel ve bilimsel durumların karşılıolunda eriyip biteceğini zaman gösterir.

Aynı zamanda bilimin dine ve geleneklere karışması da eleştirebilir. Örneğin Prof. Altan Gökalp (Paris) Alevilerin içten evlenme şartından vazgeçmelerini bunun yerine Aleviliğe girmenin serbest bırakılmasını gerekli gördü. Bence bu bir bilim adamı için mütekebbir bir ifadedir.

Sempozyumu düzenleyenler bir kongre ciltini yayınlayacaklarına söz verdiler. Dikkatle bekleyelim.